

LECTURA DE «MOEURS EXOTIQUES»

Edgar Illas
Indiana University

El poema «Moeurs exotiques», de 1960, és un poema inusual i críptic. D'entrada, no hi ha la veu en primera persona que trobem habitualment en la poesia de Ferrater. La veu poètica parla en dos registres diferents. D'una banda, el primer vers, «Un rengle d'alicorns presentant armes», presenta objectivament una escena o situació no immediatament recognoscible. D'altra banda, a partir del segon vers, i indicat amb un guió llarg al final del primer vers, s'inicia una proclama de manaments i invectives que es prolonguen durant la resta del poema. Entenem que qui fa aquesta proclama són els alicorns; però, qui són en realitat el rengle d'alicorns?

«Alicorn» significa «unicorn» i «home estúpid i groller». Ara bé, no entendrem a què es refereixen els «alicorns» fins al vers final, en què se'ns explica que avui coronen una rosa virginal. A partir d'aquí, podem fer l'operació interpretativa retrospectiva: els alicorns corresponen als membres d'una processó de Setmana Santa en honor a la Mare de Déu. Aquests membres recorren la via tot «presentant armes», és a dir, portant, com un exèrcit, les atxes i els penons. Hi ha la possibilitat d'interpretar aquest subjecte inicial com la guàrdia romana que obre les processons i que s'anomenen «els armats». Tot i així, el casc dels armats no té forma de banya d'unicorn i, per tant, cal entendre que els alicorns descriuen sarcàsticament els confreres de les germandats que fan la processó amb les cucurulles o caputxes còniques.

Al segon vers comencen els manaments dels confreres. El primer és: «Enrere, els argilosos». Els confreres demanen que s'apartin els éssers fets d'argila. Tots els humans som fets amb la pols de la terra, tal com diu el Gènesi. Però aquí els confreres estableixen la jerarquia social entre la plebs feta només d'argila i ells que són benefactors de l'espiritualitat de Déu. La tirallonga d'inepciacions dels confreres, però, procedeix de manera sorprenent. En lloc d'exclamar les invocacions i els cants propis de la processó, els alicorns proclamen uns manaments per als argilosos que no són gens espirituals. Diuen: «Que se n'omplin / els carrers adjacents. Que s'arrepengin / als murs greixosos com capçals de llit. / Que beguin líquids de

paper de vidre. / Que besin drets, amb els peus en els tolls / d'aigües residuals. Que facin festa». Els confreres, doncs, demanen a la gent que s'apartin i que es dediquin a fer festa, a emborratxar-se amb alcohols barats o «líquids de paper de vidre», i a embolicar-se els uns amb els altres als carrers molls amb els seus propis pixats. Les imprecacions contenen menyspreu i alhora ràbia cap al comportament de la gent pecadora que aprofiten la festa de Setmana Santa per dedicar-se als plaers etílics i sexuals.

Els versos finals culminen aquesta tirallonga d'invectives amb l'anunciament de la pròpia processó: «Neta la Via, que avui coronem / la pipèrica rosa virginal». Després de manar a la gent que s'apartin, la via per on passa la processó ja és neta i poden procedir a fer la processó de la Mare de Déu. Ara bé, per què és «pipèrica» la Verge? L'adjectiu es refereix a la piperina, que és un alcaloide que es troba en el pebre negre i que, segons explica l'Enciclopèdia catalana, «és un sòlid cristal·lí que es fon a 129,5°C, soluble en alcohol i benzè i insoluble en l'aigua. És un estomacal i un excitant gàstric». Per tant, tal com ja ha observat Pere Ballart, la referència al pebre és una al·lusió a l'alcohol que acompanya la Mare de Déu durant les processons. A més, seguint la definició de la piperina com a estomacal que afavoreix la digestió i alhora com a excitant gàstric, podem afegir que la Verge «pipèrica» fa de calmant i alhora d'estimulant de les passions. La Verge és l'ocasió perquè la plebs faci festa i es desfogui, i així es calmin els desitjos i les tensions socials.

El títol del poema, «Moeurs exotiques», indica la perspectiva des d'on es descriu la situació. Tenint en compte que, com hem dit, aquí no trobem la veu poètica en primera persona característica de Ferrater, el títol fa explícita la diferència entre l'escena descrita i el punt de vista des d'on es descriu. La processó és un exemple de costum exòtic vist des de la llengua i els ulls de França, que representa el nord il·lustrat i desenvolupat que entén les festes religioses del sud com exotismes culturals. En aquest sentit, la connexió del poema amb el context històric és immediata. Ferrater descriu un dels rituals nacionalcatòlics de la dictadura de Franco retratant-lo des de la distància del nord civilitzat, de manera que ens presenta la processó com el costum extravagant d'un poble primitiu.

Ara bé, el poema conté una subtileza important. Ferrater mostra que, vist des de la perspectiva «francesa», el fet d'emborratxar-se durant la Setmana Santa no és un acte de rebel·lió contra l'esperit religiós del nacionalcatolicisme, tal com es podria percebre internament. En realitat, aquesta irreverència forma part igualment dels costums exòtics de país subdesenvolupat. És a dir, les accions dels argilosos que no comparteixen l'espiritualitat no són antagòniques sinó que s'entremesclen amb la cerimóniositat catolicofranquista generant un efecte grotesc. El poema expressa aquest efecte a través de les invectives certament grotesques d'uns confreres comminant a la gent a emborratxar-se. Ferrater, doncs, fa un retrat àcid d'un espai social

completament saturat pel subdesenvolupament de la dictadura. En aquest espai, l'única resistència possible és mirar-s'ho des de fora, com un estranger.